

Závěrečné stanovisko

ve věci podnětu ods. K. Š.

A.

Podle ustanovení § 14 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o veřejném ochránci práv“), jsem z podnětu ods. K. Š. zahájil šetření proti Věznici J.. Předmětem šetření byl způsob provádění důkladných osobních prohlídek odsouzených. Svá zjištění jsem podle ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv popsal a zhodnotil v průběžné zprávě o výsledku šetření ze dne 10. 8. 2011 (dále jen „průběžná zpráva“), kde jsem konstatoval pochybení ze strany Věznice J.. Obecně totiž představují osobní prohlídky zásah do lidské důstojnosti vězňených osob. V prostředí výkonu trestu odnětí svobody však lze tento zásah považovat za legitimní za účelem zajištění vnitřní bezpečnosti (zabránění průniku nepovolených věcí do věznice), avšak pouze pokud jsou prohlídky prováděny přiměřeně a takovým způsobem, aby byla maximálně šetřena lidská důstojnost. Za přiměřené přitom nelze považovat, pokud jsou odsouzení rutinně nuceni při důkladné osobní prohlídce dřepovat či zvedat penis a šourek, aniž by existovalo reálné podezření odůvodňující tento postup. Legitimitu tohoto způsobu provádění důkladných osobních prohlídek nelze opírat o dva záchyty nepovolených věcí, ke kterým došlo na přelomu roku 2010/2011 (při návratu z pracoviště byl dne 1. 12. 2010 zachycen mobilní telefon-v botě a dne 3. 1. 2011 návykové látky). Předmětem mé kritiky bylo i nedostatečné zajištění soukromí při provádění prohlídek (prohlídkové místnosti č. 027 a 028 nebyly vybaveny zástěnami).

B.

Podle ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv jsem vyzval ředitele Věznice J., aby se ke zprávě vyjádřil a informoval mě o přijatých opatřeních k nápravě.

V datové zprávě ze dne 12. 9. 2011 ředitel věznice uvedl, že s mými závěry nesouhlasí, a proto vyžádal k provádění důkladných osobních prohlídek stanovisko nadřízeného orgánu, tedy Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR, které mi poskytl. V tomto stanovisku (ze dne 30. 8. 2011, čj. VS 164/2011-24/Všeob/01) je uvedeno následující: „*K vlastnímu způsobu provádění prohlídek, kdy mimo jiné jsou vězňené osoby vyzvány k provedení několika dřepů a jsou požádáni, aby nadzvedli penis a šourek, lze sdělit, že pouze tímto způsobem lze prohlídku provést efektivně a naplnit tak účel prováděné prohlídky.*“ Současně je ve stanovisku uvedeno, že by prohlídkové místnosti měly být vybaveny zástěnami z důvodu zabránění vizuálního kontaktu mezi vězňenými. Toto bude upraveno v § 140 NGR č. 11/2006 (vyloučení hromadného rázu prohlídek).

Ředitel věznice se s mými argumenty ztotožnil pouze v tom rozsahu, že prohlídkové místnosti dovybaví zástěnami tak, aby prohlídky probíhaly odděleně a bylo tak ve větší míře chráněno soukromí i důstojnost odsouzených.

C.

Podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv, pokud dotčený úřad na výzvu veřejného ochránce práv k vyjádření sdělí, že provedl nebo provádí opatření k nápravě a ochránce tato opatření shledá dostatečnými, vyrozumí o tom stěžovatele i úřad a věc ukončí. Jinak ochránce po obdržení vyjádření sdělí písemně své stanovisko úřadu a stěžovateli; součástí tohoto stanoviska je návrh opatření k nápravě.

Dovybavení prohlídkových místností zástěnami a zákaz hromadného rázu prohlídek ve vnitřním předpisu považuji za dostatečné opatření ve vztahu k mé druhé výtce (vybavení prohlídkové místnosti č. 027 a 028). Nadále však musím setrvat na svém závěru o tom, že nastíněná praxe v provádění důkladných osobních prohlídek představuje nepřiměřený zásah do lidské důstojnosti.

Předmětem mých výhrad není četnost důkladných osobních prohlídek,¹ ale způsob jejich provádění, kdy všichni odsouzení, kteří jsou podrobeni této prohlídce, podstupují dřepování a zvedání penisu a šourku, a to bez důvodného podezření, že pronášejí nepovolenou věc. Jak jsem shrnul ve své průběžné zprávě, Věznice J. neprokázala, že by byl dán důvod pro provádění důkladných osobních prohlídek tímto způsobem.²

Obdobný případ důkladných osobních prohlídek byl důvodem pro konstatování špatného zacházení³ v případě rozhodnutí senátu Evropského soudu pro lidská práva ve věci Frérot v. France, ze dne 12. 1. 2007, stížnost č. 70204/01, na které jsem odkazoval již v průběžné zprávě. ESLP vychází ve svých rozhodnutích v těchto případech obecně z toho, že osobní prohlídky jsou nezbytné a legitimní s ohledem na nutnost zajištění bezpečnosti ve věznici, nicméně musí být prováděny přiměřeným způsobem.⁴ V terminologii ESLP se v daném případě bavíme o full body searches. Ve francouzské právní úpravě je stanoven postup pro provádění těchto prohlídek (viz uvedené rozhodnutí ve věci Frérot, § 20). Prohlídka rozkroku běžně probíhá tím způsobem, že je nahý odsouzený vyzván k tomu, aby rozkročil. Ve výjimečných případech, kdy existuje reálné podezření, že odsouzený pronášejí nepovolenou věc, která by mohla sloužit pro napadení, útěk či návykové látky, je odsouzený vyzván k tomu, aby se ohnul dopředu a zakašlal (bend over and cough).⁵

¹ Tak, jak je stanovena § 140 NGR č. 11/2006.

² Např. zvýšený výskyt návykových látek či případů pronášení jiných nepovolených látek.

³ Tedy zacházení, které je v rozporu s čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (ve Sbírce zákonů vyhl. pod č. 209/1992 Sb.).

⁴ Viz citované rozhodnutí ve věci Frérot, § 38. Dále srov. např. rozhodnutí senátu ESLP ve věci Valašinas v. Lithuania, ze dne 24. 7. 2001, stížnost č. 44558/98, rozhodnutí senátu ESLP ve věci Iwanczuk v. Poland, ze dne 15. 11. 2001, stížnost č. 25196/94, rozhodnutí senátu ESLP ve věci Van der Ven v. The Netherlands, ze dne 4. 2. 2003, stížnost č. 50901/99, rozhodnutí senátu ESLP ve věci El Shennawy v. France, ze dne 20. 1. 2011, stížnost č. 51246/08.

⁵ Viz § 41 citovaného rozhodnutí ve věci Frérot.

Pouze dodávám, že pan Frérot byl podrobován těmto prohlídkám pouze po dva roky z jeho osmnáctiletého trestu. Obdobná prohlídka (důkladná osobní prohlídka) je ve Věznici J. vykonávána běžně tak, že odsouzený je vyzván k provedení několika dřepů a ke zvednutí penisu a šourku, v čemž lze jednoznačně spatřovat obdobu francouzského předehtnutí se a zakašlání. Pakliže byl shledán jako špatné zacházení tento postup, domnívám se, že praxe nastavená ve Věznici J. je v rozporu se čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod taktéž.

Vzhledem k tomu, že Věznice J. sama ve věci nepřijala dostatečná opatření ke zjednání nápravy, podle ustanovení § 18 odst. 2 a ustanovení § 19 zákona o veřejném ochránci práv ve věci vydávám následující závěrečné stanovisko.

D.

Jako opatření k nápravě požaduji, aby byla změněna praxe v provádění důkladných osobních prohlídek. K výzvě, aby odsouzený provedl několik dřepů, zvedl penis a šourek by mělo být přikročeno pouze v individuálních případech a teprve tehdy existuje-li důvodné podezření, že odsouzený pronáší nepovolenou věc. Standardní prohlídka by pak měla být prováděna tak, že nahý odsouzený toliko rozkročí nohy.

S ohledem na to, že se k věci z iniciativy ředitele věznice vyjádřilo i generální ředitelství, obracím se tedy se svým závěrečným stanoviskem právě na generálního ředitele Vězeňské služby ČR. Ve smyslu ustanovení § 20 zákona o veřejném ochránci práv očekávám odpověď plk. PhDr. T. ve lhůtě do 30 dnů od doručení tohoto závěrečného stanoviska. Závěrečné stanovisko zasílám rovněž řediteli Věznice J. a stěžovateli.

JUDr. Pavel V a r v a ř o v s k ý
veřejný ochránce práv